

Vernadskyi. Series: *Legal sciences* 34 (73): 20–27. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.1/04>.

11. Krasnodembskyi, Zdzislav. 2000. *Na postmodernistskykh rozdorizhziakh kultury [At the postmodern crossroads of culture]*. Kyiv: Osnovy.

12. Ordenov, Serhii. 2021. "Neoliberalne zaperechennia svobody i demokratsii" ["Neoliberal denial of freedom and democracy"]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Seriya Filozofia. Kulturolohiia. Zbirnyk naukovykh prats, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (33), 58–64. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15644>

13. Savelieva, M. 2002. *Vvedennia v metateoriiu svidomosti [Introduction to the metatheory of consciousness]*. Kyiv: PARAPAN.

14. Sidorkina, Olena. 2022. "Tradytisne i suchasne u strukturi masovoi svidomosti (u konteksti mizhtsyvilizatsiinykh vyklykiv)"

["Traditional and modern in the structure of mass consciousness (in the context of intercivilizational challenges)"]. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu. Seriya Filozofia. Kulturolohiia. Zbirnyk naukovykh prats, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 57–62. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16972>

15. *Chetverte pokolinnia prav liudyny: osoblyvosti pravovoho rehuliuвання, problemy ta perspektyvy rozvytku v sferi okhorony zdorovia [The fourth generation of human rights: peculiarities of legal regulation, problems and prospects for development in the field of health care]*, edited by Buletsy, Sibilla, and Mariia Mendzhul. 2020. Uzhhorod: "Hoverla".

S. Ordenov

TRANSFORMATION OF THE CONCEPT OF HUMAN RIGHTS IN THE POLITICAL LANGUAGE OF COMMUNICATION

Introduction. Human rights are a crucial concept in today's globalized society, and they have evolved over time into different levels. This concept has been introduced into socio-political and philosophical theories under the name of "generation of human rights". **The aim and tasks** are to carry out a philosophical reception of the transformation of the concept of human rights in the political language of communication. **Research methods** constitute structural-functional, historical, and comparative approaches in combination with philosophical principles: descent from the abstract to the concrete, objectivity, systematicity, as well as general scientific principles of correspondence and relativity, etc. **Research results.** The concept of human rights, being formed during the Modern period in Western society, became recognized in many countries of the world. Instead, the global integration of universalist political and legal standards faced clear contradictions. **Discussion.** Contradictions arose between the rights of the first and second generations, related in particular to their positive and negative forms of expression. The declarative nature of the rights of the third generation, as well as the synthetic and artificiality of the fourth, which try to interfere with the regulation of the private sphere due to the help of political "pluralism", generally deny the classical principles and norms of human rights. **Conclusions.** The institutionalization of the rights of the third and fourth generations can lead to a deconstruction of the principles of law. This may cause the rights of the third and fourth generations to conflict with the rights of the first and second generations, as well as with classical legal principles and norms. These processes occur alongside the postmodern transformation of the political language used globally, where various components such as individual, national, international, and intercultural aspects interact in a complex manner.

Keywords: political philosophy, postmodern culture, political communication, language of politics, human rights, neoliberalism, globalization.

УДК 656.7.071.7.351.814.263.2:378:168:522(045)

О.М. Сідоркіна

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИМІРИ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ (МОВНИЙ КОНТЕКСТ)

Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0002-8624-2398

Анотація. У статті розглядаються морально-етичні аспекти соціально-комунікативних відносин, зокрема у мовному контексті, їхній взаємозв'язок з історичними типами моральної свідомості. Аналізуються основні чинники змін духовних засад морально-етичних імперативів сучасності. Показується загально-гуманістичний зміст морально-етичних норм як принципу соціальних комунікацій, його значення як фактору соціального розвитку в умовах сучасних суспільних викликів. Обґрунтовується необхідність формування компліментарної моделі мовно-комунікативних зв'язків.

Ключові слова: мова комунікації, моральна свідомість, релігійна свідомість, морально-етичні норми, традиції, етика, мораль, соціальна комунікація, моделі мовно-комунікативних зв'язків, гармонія, гуманізм, соціальний розвиток.

Вступ

Поняття моральності, морально-етичних норм має не лише самостійне філософське значення, але й виступає в якості складової соціально-комунікативних відносин, частиною духовної сфери. Будь-який комунікативний акт – індивідуальний чи колективний – передбачає в якості своєї основи певну систему цінностей, моральних принципів як прояв суспільної сутності людини та її родової ознаки у системі суспільного буття.

Загальний соціальний і духовний прогрес є невід'ємним від прогресивних змін моральної свідомості. Сучасний етап суспільного розвитку з його суперечностями та невизначеністю,

соціально-культурними трансформаціями сприяє розгалуженню та ускладненню змісту і характеру моральної свідомості, набуття нового сенсу основними її категоріями.

Прояви кризових явищ у соціально-комунікативному середовищі, у тому числі в сфері моральної свідомості, актуалізує необхідність поглибленого наукового дослідження зазначених аспектів соціальної комунікації та вироблення на цій основі нових підходів щодо розуміння основних закономірностей та напрямків змін у функціонуванні існуючих соціокультурних моделей соціуму. Одним із таких напрямків є трансформація ролі і значення мовно-комунікативних зв'язків у суспільстві. Це

проявляється як на соціально-побутовому, так і на суспільно-громадському рівнях. Спостерігаються суттєві процеси змін у культурно-семантичних засадах трансляції соціально значущої інформації. Розкриття зв'язку моральної свідомості з питаннями функціонування мовного середовища має важливе значення, оскільки саме морально-етична оцінка певної моделі мовно-комунікативних соціальних зв'язків є критерієм її імплементації у внутрішніх ментальних структурах соціуму. Відповідно до цього мовний контекст морально-етичних вимірів соціальних комунікацій розглядається нами з точки зору засобів їхнього здійснення через систему передачі й акумуляції інформаційних потоків.

Практика реалізації морально-етичних принципів і норм у різних соціально-історичних системах акумулює значний суспільний досвід і дозволяє виділити зазначене питання в якості окремого предмета соціально-філософського вивчення, що стає особливо актуальним в умовах сучасних суспільних викликів, які мають загальний та системний характер, охоплюючи з різним ступенем прояву кризових явищ практично усі сфери соціального буття. Тому системний характер таких викликів передбачає вивчення різнопланових трансформаційних процесів із позицій аналізу діючої морально-етичної системи певного соціуму. Моральна свідомість, як одна із складових суспільства, як цілісного утворення, розвивається за принципами і законами системи, елементи якої перебувають у постійній динамічній взаємодії між собою. Відповідно до цього, морально-етична складова соціально-комунікативних зв'язків, використовуючи та трансформуючи соціально значущу інформацію, є важливим чинником функціонування соціальних систем, що вимагає також системного і комплексного підходів до її вивчення.

Морально-етичні аспекти функціонування комунікативних суспільних зв'язків привертати увагу як дослідників – науковців, так і були об'єктом рефлексивного зображення у художній творчості, у рамках окремих літературних жанрів. Загалом у значній кількості сучасних робіт основна увага приділяється висвітленню, насамперед, окремих аспектів моральної свідомості, її значення для розвитку принципів багатогалузевої професійної і корпоративної етики, проблем людини і культури, моральності і комунікації, соціальної етики (Єрмоленко 2021; Людина і культура 2019; Стеблина 2014; Четверікова 2005). Питання місця та ролі моральних принципів у контексті соціальної комунікації розглядалася у низці робіт вітчизняних і зарубіжних науковців (Моральні виклики сучасного світу 2014; Головаха, Паніна 1993; Тейлор 2002; Петренко 2021; Ситніченко 2017; Фукуяма 2020; Халик 1999). Загальні особливості комунікативних процесів, зокрема у контексті інформаційного суспільства, вплив сучасних суспільних викликів на зазначені процеси знайшло відображення у роботах (Дротянко 2019; Сухова 2021; Ченбай 2022).

Мета дослідження

Не дивлячись на те, що морально-етична складова, моральні відносини охоплюють усі сфери

суспільного життя, проблемі аналізу морально-етичних аспектів як особливого виду суспільно-комунікативних зв'язків і відносин, зокрема у контексті функціонування мовного середовища з позицій соціальної філософії, на наш погляд, повинна бути приділена більша увага. Тому метою статті є розгляд філософських аспектів взаємозв'язків морально-етичної складової соціально-комунікативних зв'язків та мовного контексту як способу їхнього здійснення, як елементу соціальної системи у контексті сучасних суспільних викликів. Вивчення зазначених аспектів дозволить більш досконало і науково обґрунтовано підійти до практики удосконалення морально-етичної системи суспільства і комунікативних зв'язків, створити умови для формування сприятливого соціально-психологічного клімату та успішному втіленню основних положень концепції сталого розвитку.

Методологія дослідження

Методологічну основу статті склали теоретичні засади діалектичного підходу та етики у трактуванні моральної свідомості як суб'єкт-суб'єктних відносин, взаємодії різних рівнів моральної свідомості, принципів системного підходу. Також у своїх міркуваннях ми спиралися на філософські і соціологічні дослідження сучасного стану суспільної свідомості, зокрема впливу соціальних девіацій на умови функціонування системи морально-етичних норм і цінностей.

Результати

Сучасна морально-етична складова соціальних комунікацій постає певною духовною системою, яка включає базові та пов'язані категорії етики. Так, центральними етичними поняттями є – «благо», «добро», «зло», «справедливість», а також пов'язані з ними поняття сенсу життя, щастя, совісті, свободи волі, морального обов'язку.

Об'єктивною основою зміни стану особистості є зміни у виробничо-економічній та соціальній сферах. Моральна свідомість відображає закони суспільного розвитку у ціннісній формі, а до головних цінностей належать перш за все ідеї добра та гуманності. Основними критеріями морального є, насамперед, такі етичні категорії, як «добро», «гуманність», «справедливість», «чесність». Тобто морально-етична складова сучасного суспільства є певним етапом його ціннісного розвитку, на якому аксіологічні та етичні аспекти мають свої особливості прояву.

Індивід як суб'єкт моральної свідомості в якості своєї основи має свободу дії і поведінки, що проявляється у трьох аспектах: як міра реальної свободи, що залежить від ступеня наявного пізнання природних і суспільних законів та характеру даних суспільних відносин; як залежність особистої свободи індивіда від міри його духовного розвитку та ціннісних орієнтацій, загального рівня його культури; як практична здатність вільного вибору певної лінії поведінки, або здатність волевиявлення. Отже, морально-етична складова соціальних комунікацій ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, які містять не тільки суспільну, а й індивідуально та соціально-

психологічну сторону. Суб'єкт-суб'єктність має своїм головним змістом міжособистісні відносини в усіх історичних формах цих вихідних відносин, які також передбачають і відносини людини із суспільством, взаємовідносини різних соціальних груп та міждержавні і міжкультурні відносини.

Сучасний етап розвитку системи цінностей зазнає трансформацій, які полягають, з одного боку, у відході від моральних ідей і прагматичного та сциєнтистського мислення, підвищенні значення внутрішніх проблем окремого людського існування на основі різноманітних екзистенціалістських та персоналістських ідей з помітним впливом песимістичних форм світосприйняття. З другого боку, ми можемо спостерігати зростання дуалістичного розриву між фактичним станом суспільної моральності на буденно-практичному рівні моральної свідомості та її теоретико-системним рівнем, що формулює головні принципи абстрактного морального обов'язку. Останні в умовах сучасних суспільних викликів вступають у різкі суперечності з реальним станом суспільної моралі та етики. Поєднання відповідних абсолютних принципів моралі у суспільстві з пануючими етичними принципами світовідношення і поведінки складає основу соціальних комунікацій. У такому контексті морально-етичні аспекти соціальних комунікацій можуть бути частиною такого феномену, як соціальна етика, під якою розуміється «система соціальних норм, що існують в суспільстві і вироблені ним для оптимального співжиття різноманітних соціальних груп, класів, прошарків, соціально-демографічних, соціально-професійних груп, соціальних спільнот (сім'ї, народи, населення, міста, регіону тощо) і ґрунтується на системі цінностей даного суспільства» (Четверікова 2005, 23).

Сучасні процеси у соціально-комунікативній сфері активно супроводжуються змінами у мовному середовищі комунікації. Основною проблемою, пов'язаною із зміною у мовному середовищі комунікації, є трансформація нестійкої, конфліктної моделі мовно-комунікативних соціальних зв'язків до компліментарної моделі, яка б забезпечувала подальший конструктивний розвиток всієї системи зв'язків у суспільстві. Базовою основою для переходу від конфліктності до компліментарності є зміна у характері прояву внутрішніх суперечностей у соціально-комунікативній системі. Суперечності є внутрішньо притаманними усім природним і соціальним утворенням і становлять природний спосіб буття усіх ієрархічних форм організації суцього.

З позицій діалектики, існують два головні типи розвитку об'єктів на основі закладених у них суперечностей, а також обумовлених ними два головні способи їхнього вирішення – антагоністичний та гармонійний. При цьому необхідно враховувати, що гармонійним є саме тип вирішення суперечності (а не сам тип суперечностей), а гармонія є активним динамічним станом системи у момент вирішення неантагоністичних суперечностей, виступаючи вже як результат переведення цих суперечностей із

антагоністично-конфронтаційних у неантагоністичні. Тому суперечності як фактор розвитку є дієвими лише разом із їхнім вирішенням.

Враховуючи це, соціально-комунікативним відносинам у плані морально-етичної складової, характерними є прояви рис гуманітарності і солідаризму щодо дотримання загальних принципів індивідуальної і колективної поведінки. Вони визначають конструктивну сторону сучасних соціально-комунікативних зв'язків. При цьому значний рівень розвитку різноманітних соціальних інституцій з опорою на загальнодемократичні принципи сприяв перетворенню таких суспільних цінностей, як толерантність, компроміс і консенсус на певні морально-етичні норми у рамках соціальної держави, закріплені суспільною практикою (Четверікова 2005, 25-26). Але одночасно толерантність як елемент морально-етичних норм містить у латентній формі внутрішню суперечність та небезпеку виникнення соціальних конфліктів у разі послаблення її санкціонуєчої сили як морального імперативу. Такий варіант динаміки соціальних систем є можливим за умов розвитку соціальних девіацій, підвищення рівня соціальної аномічності при одночасному знеціненні декларованого суспільного морального ідеалу як сфери абстрактного обов'язку.

Основними чинниками, що зумовили зазначені особливості морально-етичної складової у системі суспільної комунікації, є поєднання відчуженості індивіда від соціально значущої діяльності з постмодерновою моральною самотністю у технократизованому і формалізованому світі, що формує певне соціально-комунікативне середовище, яке і створює відповідні принципи міжособистісних відносин та соціально-комунікативного досвіду. Криза модерної ідентичності пов'язана із специфікою людини цієї епохи як моральної істоти з особистою автентичністю, яка призвела до формування основних духовних хвороб сучасності, що проявилось у поширенні індивідуалізму, інструментального мислення та втраті індивідуальної свободи (Тейлор 2002). Специфіка модерної епохи сприяла формуванню переважно монологічного етико-комунікативного дискурсу, який зазнав кризи, що вимагає повернення до принципу діалогічності у конструюванні морально-етичної складової системи суспільних комунікацій.

Одними із соціокультурних наслідків науково-технічної революції є переорієнтація свідомості від теоцентричного до антропоцентричного спрямування, що відбувається у формі її загальної десакралізації та деритуалізації, знебоження, своєрідну формуючи ситуацію «витісненого Бога» (Халик 1999) стихійного формування переважно світських універсалістських її моделей. Цьому сприяє і поширення специфічної урбаністичної культури, коли місто істотно трансформувало традиції моральних норм і санкцій, занурило індивіда у комунікативну систему анонімних та нетривалих контактів, характерних для секуляризованого мегаполісу.

Суспільні виклики та ризики часто набувають екстремально-хаотичного характеру розвитку і проявляються у формі комплексу деструктивно-конструктивних конфліктів, соціальної девіації та підвищення рівня соціальної аномічності (Головаха та Паніна 1993, 25). У даному контексті знаходяться й інші оцінки моральних викликів сучасності, головними з яких є криза моралі молоді та низька суспільна активність теперішнього покоління (Моральні виклики сучасного світу, 2014).

Обговорення

Розгляд морально-етичних аспектів соціально-комунікативних відносин ґрунтується на розумінні особливостей міжособистісних відносин і врахуванні позицій людської самооцінки. Все це разом складає зміст моральної свідомості суспільства.

Формування толерантної та компліментарної моделі мовно-комунікативних соціальних зв'язків в умовах трансформації мовного середовища, як засобу здійснення комунікації, ключові положення єдності протилежностей та суперечності з точки зору наявності позитивної потенції до розвитку. Поняття суперечності як складової закону єдності та боротьби протилежностей у даному випадку має соціально-прикладний характер, оскільки дозволяє тлумачити факти загострення внутрішніх суперечностей розвитку суспільства як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Тому зростає значення завчасного виявлення та інтерпретації різнопланових соціально-економічних, ідеологічних та інших процесів і явищ.

Саме діалектичний принцип суперечності відображає подвійне відношення у середині цілого у вигляді єдності протилежностей та їхньої боротьби.

Іншим аспектом формування системи мовно-комунікативних соціальних зв'язків у душі конструктивізму є взаємовідношення ролі внутрішніх і зовнішніх суперечностей. Навіть за умов, коли зовнішня суперечність виступає вихідним поштовхом для розвитку системи, воно у тій чи іншій формі повинно перейти у внутрішню структуру системи, після чого і можливий стає її розвиток. Для процесу адаптації системи до впливу зовнішньої суперечності (зовнішнього стосовно даної системи середовища) вона повинна виробити нові якості, що вступають у внутрішню суперечність системи, яка керує її розвитком.

Розглянута вище специфіка сучасних соціально-комунікативних відносин передбачає виявлення особливостей обґрунтування та реалізації свободи волі як фундаментальної категорії моралі, сучасні можливості усвідомленого вибору індивідом траєкторії своєї поведінки і відповідальності за цей вибір. З другого боку, в якості основного регулятивного принципу поведінки та морального імперативу є категорія морального обов'язку. Разом з іншими категоріями моралі (добро, зло, благо, справедливість тощо) вони створюють певний тип моральної свідомості епохи, який має історичний характер. Залежно від історичних умов різні категорії висуваються у центр цієї структури, організуючи усю систему загалом і наповнюючись кожного разу новим конкретно-історичним змістом

та індивідуальним психолого-семантичним сенсом. Навіть найбільш універсальні цінності моральної свідомості, що мають наскрізний характер щодо різних історичних епох і типів культур – поняття добра і зла та пов'язані з ними поняття сенсу життя, совісті, справедливості, мали своє тлумачення та різні обґрунтування в самій природі людини в суспільстві або у надприродній санкції в межах релігійно-міфологічної свідомості.

Моральна свідомість має історичний характер, оскільки кожна суспільна система формувала власну теорію моралі, уявлення про базові добродітності та вади, формуючи свої історичні типи. При цьому кожний наступний етап суспільного розвитку поєднувався з певним прогресом у розвитку моральної свідомості, духовного життя особистості і суспільства загалом. Питання розуміння прогресу моральної свідомості набувають важливого практичного значення у контексті думки, що «духовно-емоційна життєздатність людини як цілісної особистості має тенденцію до зниження; спади в розвитку народів і цивілізацій, що періодично повторюються, стають усе глибшими, а людина стає системою, що стимулює своє самознищення» (Тофул 2014, 291-292).

Вже на ранніх етапах суспільного розвитку формування особливостей моральної свідомості визначалося об'єктивною необхідністю вироблення регулятивних механізмів міжособистісних відносин та спільної діяльності людей у найрізноманітніших сферах суспільного буття. Традиційний та звичаєвий характер моральної свідомості і відповідні способи соціальної комунікації у первісному суспільстві змінилися поляризованою морально-етичною системою рабовласницького суспільства (поєднання морального права і морального обов'язку).

Моральна свідомість феодальної епохи відобразила в собі сутність відповідного соціального устрою суспільства. У її структурі інсталювалися саме ті ціннісні установки, регулятивні норми і принципи поведінки, які сприяли індивіду ефективно здійснювати соціальні комунікації та орієнтуватися у складних соціально-статусних зв'язках та взаємовідносинах. Характер етики соціальних комунікацій феодального суспільства мав чітко виражені риси станovo-статусного, корпоративного, ієрархічно підпорядкованого, релігійно освяченого із домінуючим поняттям гідності як цінності, що виражала моральне добро та одночасно визначала найважливіше правило ієрархічних особистісних взаємних залежностей. Феодальне розуміння принципу гідності підпорядковувало собі усі інші прояви моральної свідомості та визначало морально-етикетний характер поведінки і комунікації людини за тих умов. Іншою базовою особливістю моральної свідомості феодальної епохи слугувала релігійно-світоглядна форма її виразу та функціонування, що визначало не лише підпорядкованість світській ієрархічності, але й небесній. У зв'язку із цим релігійна свідомість як універсальна форма духовного життя тієї епохи відповідно втілювала в собі універсальні принципи моральної свідомості, виключаючи можливість

існування етично нейтральних сил (протистояння добра і зла). Імперативність поєднання таких чеснот, як вірність, відданість, із принципом гідності та релігійно-світоглядним принципом дотримання свого визначеного становим походженням місця у суспільстві відображалось у шануванні та служінні старшим, що, згідно із принципами християнської етики, вимагало від людини внутрішнього удосконалення через любов і відданість до свого ближнього. Отже, усі складні аспекти феодального суспільства у моральній свідомості того часу знайшли відображення у вигляді етичної формули про відповідне місце кожного у системі суспільної ієрархії та комунікацій, визначеним соціальним походженням і додатково освяченим релігійним авторитетом.

Соціально-комунікативні зв'язки і відносини у наступну буржуазну епоху ґрунтувалися вже на принципі індивідуальної свободи і пов'язаному з ним комплексі ідеологічних та морально-етичних ідей. Антропоцентричність світосприйняття проявилось в усвідомленні людини як самоцінності та власної індивідуальної значущості. Прагматизм, сцієнтизм, ініціативна підприємливість отримують високу моральну оцінку і входять до системи ціннісних орієнтацій моральної свідомості (своєрідний моральний еквівалент товарного обміну), трактуючи у відповідний спосіб категорії добра (блага) і зла, поняття чесності і обов'язку, розуміння принципу рівності та конкуренції. Основний вектор моральної оцінки був спрямований на забезпечення морально-психологічних умов підприємницької діяльності та контролюючого механізму моральної свідомості.

Сучасний розвиток моральної свідомості відбувається у постмодерних умовах формування інформаційного суспільства під впливом, насамперед, таких чинників, як віртуалізація простору комунікації, поширення блогерства та послаблення таємності особистого життя, отримання технологій виробництва зброї масового знищення та втручання у генетичний код людини, інтенсивне втручання людства у природні процеси навколишнього середовища (Петренко 2021, 48).

Такий розвиток етичної складової соціальних комунікацій відбувався на основі складної діалектики моральності та суспільного розвитку. При цьому важливу роль відіграло смислове наповнення універсальних етичних категорій у конкретній ідеології. Це, наприклад, стосується добра як абстрактної моральної категорії, як абсолютної цінності, яка, залежно від історичної ситуації, наповнюється різним конкретним змістом. Тому кожна історична епоха висувала і власні філософські обґрунтування основних етичних принципів.

Висновки

Мовний контекст перебуває у взаємодії із сучасною морально-етичною складовою соціальних комунікацій, формуючи певну духовну систему, яка містить базові і пов'язані категорії етики. Отже, пов'язуються головні етичні поняття блага, добра, зла, справедливості з поняттями сенсу життя, совісті, свободи волі, гармонії, морального і громадянського обов'язку. Ці поняття трактуються, передусім, у контексті

соціальності. Залежно від історичних умов різні категорії висуваються у центр цієї системи, організовуючи всю систему загалом і наповнюючись кожного разу новим конкретно-історичним змістом та індивідуальним психолого-семантичним сенсом, утворюючи певний тип моральної свідомості епохи.

Сучасний етап розвитку соціально-комунікативної сфери характеризується активною зміною ролі і значення її мовного контексту як основного засобу здійснення комунікації. У зв'язку із цим зростає актуальність формування компліментарної моделі мовно-комунікативних соціальних зв'язків (із властивостями сталості і гармонійності), яка б забезпечувала подальший конструктивний розвиток всієї культурно-семантичної системи трансляції соціально значимої інформації. Базовою основою для переходу від конфліктності до компліментарності є зміна у характері прояву внутрішніх суперечностей у соціально-комунікативній системі. Зв'язок моральної свідомості з різними аспектами функціонування мовного середовища проявляється через морально-етичну оцінку певної моделі мовно-комунікативних соціальних зв'язків, що виступає критерієм її імплементації у внутрішніх ментальних структурах соціуму. Тобто мовно-комунікативний аспект питання актуалізується на основі трансформації мови комунікацій та необхідності формування толерантної та компліментарної моделі соціально-комунікативних процесів.

Відповідно до цього, конструктивний бік взаємодії морально-етичних та мовних аспектів сучасних соціально-комунікативних зв'язків полягає у прояві рис гуманітарності і солідаризму щодо дотримання загальних принципів індивідуальної і колективної поведінки (з практичною реалізацією у суспільній практиці принципів толерантності, компромісу та консенсусу як певних етичних норм і соціальних цінностей). Вивчення морально-етичних та діалектичних аспектів соціально-комунікативних процесів, зокрема у контексті мовного середовища комунікації, сприятиме удосконаленню засобів соціальної регуляції та зміцненню гуманістичного потенціалу суспільних зв'язків.

Список літератури

1. Головаха Є. І. Патологія посттоталітарного суспільства: від психіатричного самодіагнозу до аналізу специфічних соціопатій. Філософська і соціологічна думка. 1993. № 5. С. 19–39.
2. Дротянко Л. Г. Комунікації в соціальних мережах і феномен мультикультуралізму. Вісник Національного авіаційного університету. (Серія «Філософія. Культурологія»). 2019. № 1 (29). С. 16-21. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.13885>
3. Ермоленко А. М. Дискурс. Комунікація. Моральність. К.: Наукова думка, 2021. 438 с.
4. Людина і культура / за ред. Д. Шевчука. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. 224 с. DOI 10.25264/978-617-7328-73-4
5. Моральні виклики сучасного світу, 2014. URL: <http://www.etica.in.ua/moral-ni-vikiki-suchasnogo-svitu/>.
6. Петренко М. О. Сучасні морально-етичні виклики: соціокультурні засади та філософські дискурси. Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал. Голов. ред. С. Г. Секундант, відпов. ред. Д. В. Яковлев; Міністерство освіти і науки України; Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2021. Вип. 33. С. 44-49. DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i33.1057>
7. Ситніченко Л. До проблеми моральних засад справедливого суспільства: виклики постмодерну. Соціокультурні та теоретичні

засади постмодерну. Київ : Інститут філософії НАН України, 2017. С. 243–309.

8. Стеблина Н. О. Етика у сфері соціальних комунікацій (професійні стандарти у журналістиці, рекламі та PR): Навчально-методичний посібник. Львів: ПАІС, 2014. 228 с.

9. Сухова Н. М. Цифрова реальність: нові умови для людства. *Вісник Національного авіаційного університету*. (Серія «Філософія. Культурологія»). 2021. № 1 (33). С. 150–154. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15662>

10. Тейлор Чарльз. *Етика автентичності*. К.: Дух і літера, 2002. 128 с.

11. Тофтун М. Г. *Сучасний словник з етики*: Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.

12. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності і політика скривдженості. Київ: Наш формат, 2020. 192 с.

13. Халик Т. «Витіснений» Бог. Про духовну ситуацію в посткомуністичному суспільстві. *Людина і світ*. 1999. № 11–12. С. 3–8.

14. Ченбай Н. А. Проблема кризи духовності в контексті нових цивілізаційних викликів. *Вісник Національного авіаційного університету*. (Серія «Філософія. Культурологія»). 2022. № 2 (36). С. 130–133. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16987>

15. Четверікова Л. Соціальна етика як елемент структури соціальної держави. *Наук. вісн. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. Ужгород. нац. ун-т. Ужгород*, 2005. Вип. 2. С. 22–28. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/17762>.

References

1. Golovakha, Yevhen, and Nataliia Panina. 1993. "Patolohiia posttotalitarnoho suspilstva: vid psykhiatrychnoho samodiahnozu do analizu spetsyfychnykh sotsiopatii" ["Pathology of post-totalitarian society: from psychiatric self-diagnosis to the analysis of specific sociopathies"]. *Filosofska i sotsiologichna dumka, Philosophical and sociological thought* 5: 19–39.

2. Drotianko, Liubov. 2019. "Komunikatsii v sotsialnykh merezhakh i fenomen multykulturalizmu" ["Social networks communications and multi-culturalism phenomenon"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(29): 16–21. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.29.13885>

3. Yermolenko, Anatolii. 2021. *Dyskurs. Komunikatsiia. Moralnist [Discourse. Communication. Morality]*. Kyiv: Naukova dumka.

4. Lyudyna i kultura [Man and culture], edited by Dmytro Shevchuk. 2019. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiya". DOI: 10.25264/978-617-7328-73-4

5. Etyka sohodni. 2014. "Moralni vyklyky suchasnoho svitu" [Moral challenges of the modern world]. Accessed November 1, 2023. <http://www.etica.in.ua/moral-ni-vyklki-suchasnogo-svitu/>.

O. Sidorkina

MORAL AND ETHICAL DIMENSIONS OF SOCIAL COMMUNICATIONS (LINGUISTIC CONTEXT)

Introduction. The concept of morality, moral and ethical norms is a component of social-communicative relations, a part of the spiritual sphere. Any communication act is based on a certain system of values, moral principles. There is a transformation of the role and meaning of language and communication ties in society needed to be studied. **The aim of the article** is to consider the philosophical aspects of the interrelationship of the moral-ethical component of social-communicative relations and the linguistic context as a way of their implementation as an element of the social system in the context of current social challenges. **Research methods** are the theoretical basis of the dialectical approach in terms of the analysis of the nature of contradictions and ways of solving them, and ethics in the interpretation of moral consciousness as a subject - subject relations, the interaction of different levels of moral consciousness, the principles of the systemic approach. **Research results.** The modern stage of the development of the value system is undergoing transformations that consist, on the one hand, in a departure from moral ideas and pragmatic and scientific thinking, an increase in the importance of the internal problems of individual human existence based on various existentialist and personalist ideas with a noticeable influence of pessimistic forms of worldview. On the other hand, we can observe a growing dualistic gap between the actual state of social morality at the everyday-practical level of moral consciousness and its theoretical-systemic level, which formulates the main principles of abstract moral obligation. **Discussion.** The formation of a complementary model of language-communicative social relations in the conditions of the transformation of the language environment as a means of communication is based on the key provisions of the unity of opposites and contradictions from the point of view of the presence of positive potential for development. **Conclusion.** The modern moral and ethical component of social communications is a certain spiritual system that includes basic and related categories of ethics. The constructive side of moral and ethical aspects of modern socio-communicative relations consists in the manifestation of features of humanitarianism and solidarity with respect to the observance of general principles of individual and collective behavior.

Keywords: language of communication, moral consciousness, religious consciousness, moral and ethical norms, traditions, ethics, morality, social communication, models of language-communication relations, harmony, humanism, social development.

6. Petrenko, Maksym. 2021. "Suchasni moralno-etychni vyklyky: sotsiokulturni zasady ta filosofski dyskursy" ["Modern moral and ethical challenges: socio-cultural foundations and philosophical discourses"]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii : Naukovo-praktychnyi zhurnal, Actual problems of philosophy and sociology: Scientific and practical journal* 33: 44–49.

7. Sytnichenko, Liudmyla. "Do problemy moralnykh zasad spravedlyvoho suspilstva: vyklyky postmoderu" ["To the problem of the moral foundations of a just society: challenges of postmodernity"]. *In Sotsiokulturni ta teoretychni zasady postmoderu, Sociocultural and theoretical foundations of postmodernism* 243–309. Kyiv: Instytut filosofii NAN Ukrainy.

8. Steblyna, Nataliia. 2014. *Etyka u sferi sotsialnykh komunikatsii (profesiini standarty u zhurnalistytsi, reklam i ta PR) [Ethics in the field of social communications (professional standards in journalism, advertising and PR)]*. Lviv : PAIS.

9. Sukhova, Nadiia. 2021. Tsyfrova realnist: novi umovy dlia liudstva. [Digital reality: new conditions for humanity]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(33): 150–154. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15662>

10. Taylor, Charles. 2002. *Etyka avtentychnosti, [Ethics of authenticity]*. Translated by Andrii Vasylychenko. Kyiv: Duh i litera.

11. Toftun, Mykhailo. 2014. *Suchasnyy slovnyk z etyky [Modern dictionary of ethics]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU im. I. Franka.

12. Fukuyama, Frensis. 2020. *Identychnist. Potreba v hidnosti i polityka skryvdzhenosti [Identity. The need for dignity and the politics of resentment]*. Kyiv: Nash format.

13. Khalyk, Tjmarsh. 1999. "Vytisneniy" Boh. Pro dukhovnu sytuatsiiu v postkomunistychnomu suspilstvi" ["Displaced" God. About the spiritual situation in the post-communist society]. *Lyudyna i svit, Man and World* 11-12: 3–8.

14. Chenbai, Nataliia. 2022. "Problema kryzy dukhovnosti v konteksti novykh tsyvilizatsiinykh vyklykiv" ["The problem of the crisis of spirituality in the context of new civilizational challenges"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatyinoho universytetu. Seria: Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 130–133. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.36.16987>

15. Chetverikova, Larysa. 2005. "Sotsialna etyka yak element struktury sotsialnoi derzhavy" ["Social ethics as an element of the structure of the social state"]. *Naukovy visnyk UzhNU Politolohiia. Sotsiologhiia. Filosofii, Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Political science. Sociology. Philosophy* 2: 22–28.